

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Mińsk, gub. mińska, Cesarstwo Rosyjskie; obecnie Białoruś

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum Henryka Ch. Tatura

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Kolekcja prywatna

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Kolekcja prywatna; dzieła sztuki, rzemiosła artystycznego, pamiątki, zbiory archeologiczne, biblioteka, dokumenty

Daty działalności / zakres czasowy:

1870 – 1907

Dostępność

Według szczątkowych danych, dostępne po umówieniu się z właścicielem. Niewielka liczba odwiedzających (wg relacji W.I. Srezniewskiego z 1907 r.).

Typ relacji instytucji wobec pamięci

Patrymonialna

Rodzaj pamięci

Narodowościowa – polska i białoruska/o wymiarze lokalnym/szlachecka/katolicka i prawosławna

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Historyczny (obiekty archeologiczne, militaria, pamiątki)/Artystyczny (malarstwo, grafika, rysunek, rzemiosło artystyczne)/Biblioteka/Dokumentacja

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Nie istnieje	Otoczona parkanem i ostrokołem, składająca się z dwóch domków posesja znajdująca się w okolicy miejskiej elektrowni w Mińsku, adres: Lagojski zavulok 8.

DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	X	Brak danych
GODZINY OTWARCIA	X	Brak danych
DYREKTORZY	X	Henryk Chrystoforowicz Tatur
ZARZĄDCA	X	X
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadaptowany)	X	Zaadaptowane dwa nieduże domy

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Nie odnotowano

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Brak danych

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Gubernia mińska oraz witebska

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Henryk Tatur, ur. w Słonimiu w 1846 r., zm. w Mińsku w 1907 r. Członek Mińskiego Gubernialnego Komitetu Statystycznego; powiatowy marszałek szlachty; kolekcjoner, archeolog amator, badacz pradziejów Polesia Mińskiego; współpracownik „Minskich gubernskich vedomostej”; autor archeologicznej mapy guberni mińskiej i bardzo mocno krytykowanego opracowania o zabytkach archeologicznych guberni mińskiej (wyd. 1892 r.).

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Brak danych

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Brak

Szczegółowa historia instytucji

H. Ch. Tatur miał rozpocząć działalność kolekcjonerską w wieku 14 lat. Według innych danych prowadził ją ok. 30 lat. Pierwsze jego wykopaliska, z których pozyskiwał obiekty do zbiorów, miały być przeprowadzone w 1874 r. Stopniowo, mimo niewielkich środków rozszerzał zbiory, między innymi handlując przedmiotami trafiającymi w jego ręce. W rezultacie, pod koniec istnienia placówki, jej liczące kilka tysięcy jednostek zbiory rozmieszczone były w następujący sposób: w jednym z drewnianych domów, składającym się z dwóch pomieszczeń przechowywano obrazy i ikony, w drugim domu, w dwóch pokojach inne pamiątki rzeczowe, zaś w trzecim pomieszczeniu, przepierzonym, znajdowała się biblioteka, gdzie były też zgromadzone dokumenty.

W początku lat 90 XIX w. Tatur rozszerzył swą działalność kolekcjonerską na gubernię witebską. Uzyskał w Świętobliwym Synodzie list otwarty na badania i gromadzenie obiektów o charakterze archeologicznym znajdujących się w cerkwiach eparchii witebskiej. Uzyskawszy poparcie lokalnego gubernatora (ks. Dołgorukowa) i władcyki (Antonina) nieodpłatnie przejął najcenniejsze obiekty, tak, że gdy w witebskich cerkwiach pojawili się A.P. Sapunow i E.R. Romanow z zamiarem przejęcia zabytków do tworzonego w mieście muzeum cerkiewno-archeologicznego, niemal niczego ciekawego nie znaleźli, gdyż wszystko wcześniej wywiózł Tatur.

Pod koniec życia rozpoczął prace nad porządkowaniem zbiorów. Zdołał jednak tylko opracować obrazy i ikony.

Wartość kolekcji oceniana była przez samego właściciela jakoby na 300 tys. rubli, co uznawano za sumę zdecydowanie przesadzoną. Sama biblioteka została wyceniona po śmierci Tatura przez A.A. Szachmatowa na 7 tys. rubli.

Mimo starań nauczyciela mińskiego seminarium D.W. Skrynczenko, zbiory Tatura m. Kolekcja po śmierci zbieracza uległa całkowitemu rozproszeniu. Co prawda odmówiło zakupu obiektów Moskiewskie Towarzystwo Archeologiczne oraz znany tamtejszy kolekcjoner Szczukin, jednak kupiło wybrane przedmioty Muzeum Historyczne w Moskwie. Głównymi nabywcami okazali się Władysław Tyszkiewicz z majątku Krasny Dwór pod Wilnem, działający podobno w interesie wileńskiego Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a także ukraińskie Narodowe Muzeum im. A. Szeptyckiego ze Lwowa. To drugie za pośrednictwem Iłariona Swencic'kiego pertraktowało w sprawie zakupu przynajmniej części kolekcji najpierw z samym Henrykiem Taturem już w 1906 r. Wówczas jednak postawiona

została przez właściciela zaporowa cena w wysokości 10 tys. rubli ze zniżką 300 rubli „porękawicznego”. Następnie w 1907 r. we Lwowie pojawił się uczeń i pomocnik Tatura, Janko Łuckiewicz, proponując sprzedaż za wysoką rynkową cenę znacznej części jedwabnych słuckich pasów, jakichś portretów, aktów i antymens. Transakcji jednak nie zrealizowano. Wreszcie, po śmierci właściciela, już w 1908 r. Swencic'kyj podjął w Mińsku rozmowy z Łuckiewiczem i członkami Białoruskiej Socjalistycznej Gromady, którzy zawiadywali spuścizną. W rezultacie, Muzeum im. Szeptyckiego zakupiło wielką skrzynię i mniejszą plecioną z pamiątkami „białoruskiej cerkiewszczyzny”, wśród której była biblia Skoryny, inne starodruki oraz przykłady wytworów białoruskiego rękodzieła.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

Zbiory o charakterze nader różnorodnym. Odnotowano wśród nich: 1) liczne zabytki archeologiczne, w tym ludzkie szczątki, narzędzia kamienne, ozdoby; 2) militaria, przede wszystkim historyczne uzbrojenie i wyposażenie polskie, w tym łuk Poniatowskiego, hełm z czasów wojny trzydziestoletniej, prochownicę z 1641 r. z inkrustacją na skórze, zbroję rycerską z herbem Radziwiłłów; 3) obrazy i ikony; 4) zbiory sztuki sakralnej, głównie cerkiewnej, w tym antymensy, naczynia i stroje cerkiewne, a także krzyż ofiarowany przez Zygmunta I dla kościoła w Łohojsku; 5) wyroby rzemiosła artystycznego, w tym kolekcja pasów słuckich, naczynia itp.; 6) druki, w tym ok. 2000 polskich i łacińskich z XVI – XVIII w., ok. 60-70 cerkiewnych oraz ok. 1000 tomów z XIX w.; 7) Rękopisy idące w setki, w tym z XVI – XVIII w. polskie, łacińskie i mniej liczne cerkiewne; 8) Dokumenty, liczone w tysiące egzemplarzy, a wśród nich 15 ruskich dokumentów pergaminowych (najstarszy z 1499 r.) i 12 łacińskich, z których najstarszy miał pochodzić z 1434 r.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Biblia Franciszka Skaryny (1517–1519); Biblia praska XVI w.

Strategia pozyskiwania zbiorów

Zakupy, wykopaliska, nieodpłatne przejęcia z prawosławnych instytucji cerkiewnych Witebszczyzny na mocy listu otwartego Świętobliwego Synodu.

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Brak konkretnych danych

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Wiadomo o przeprowadzeniu w latach 1891–1893 badań kurhanów rozmieszczonych w pow. ihumeńskim i mińskim. Skala prac była szeroka, w 1891 r. Tatur miał rozkopać 120, w 1892 r. 40 i w 1893 r. kolejnych 40 kurhanów.

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

Zob. tabelkę „Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)”.

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Brak konkretnych danych

Wystawy czasowe

Brak danych

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Brak danych

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Brak danych

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Brak

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Moskwa, Lwów, Wilno

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

Zasadniczo brak danych.

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

Алексеев Л.В., *Белорусская археология и историческое краеведение во второй половине XIX – начале XX в.*, „Советская археология” 1968, nr 3, s. 85–100.

Blombergowa M.M., *Zbiory, kolekcje, muzea tworzone przez Polaków w Imperium Rosyjskim (poza Królestwem) w XIX i na początku XX wieku*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, t. 42, 1997, z. 2, s. 87–104.

Даўгяла З.І., *Докумэнты да гісторыі музэю Г.Х. Татура у Менску*, „Запіскі аддзелу гуманітарных навук”, ks. 8, Працы Клясы Гісторыі, t. III, 1929, s. 553–559.

Гужалоўскі А., *Нараджэнне беларускага музэя*, Мінск 2001.

Красовицкий П.М., *Памятники церковной старины Полоцко-Витебского края и их охранение*, [w:] *Полоцко-Витебская старина*, t. I, Витебск 1911, s. 33–34.

Минская старина, t. I, Минск 1909, s. 7.

Памятники старины, „Минское слово” 1909, nr 775.

Свенціцкый І., *XXV літ діяльнoсти Національного Музею*, [w:] *Двайцятьпять-ліття Національного Музею у Львові. Збірник під редакцією директора музею І. Свенціцкого*, Львів 1931, s. 11–24.

Chwalewik E., *Zbiory polskie [...]*, t. II, Warszawa – Kraków 1927, s. 482.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Według relacji W.I. Srezniewskiego z 1907 r. istniały wówczas prowadzone bardzo starannie księgi zapisów zbiorów Tatura. Nie są nam znane ich losy.

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Nie stwierdzono

Ciekawe cytaty

Według opinii I. Swencic'kiego, dyrektora Narodowego Muzeum im. A. Szeptyckiego, Tatur, rozmawiający tylko po polsku, z miejscowym litewsko-białoruskim akcentem: „rosyjskich urzędników, popów i mnichów nie lubił i mocno wyśmiewał ich za tę dobroduszną ufność, z jaką oni przekazywali mu drogocenne skarby przeszłości. Sam on osobiście był dobrym psychologiem, i umiał czytać przez obraz zewnętrzny w duszy... Nie dziwne, że udało mu się zebrać rzeczywiście dużo”.

Natomiast według słów W.I. Srezniewskiego, zdaje się, nie znającego Tatura osobiście: „był [on] białoruskim nacjonalistą i wrogiem Polaków”.

UWAGI:

Brak

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Dariusz Dąbrowski

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

Warszawa, XI 2018

Mińsk, IV 2019

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA	